

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 7 Sayı: 33 Volume: 7 Issue: 33

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

SİLİFKEMÜZESİ'NDEKİ HAÇ RÖLİKERLER THE CROSS RELIQUARIES IN SILIFKE MUSEUM

Hasan BUYRUK*

Öz

Hıristiyan inancı için önemli bir kutsal kalıntıyı barındıran haç rölikerler, boyuna asılarak kullanılıyordu. Başta bronz olmak üzere çeşitli metallere yapılan ve küçük bir kilit yardımıyla birbirine tutturulan haç biçimli bu küçük kutucuklar, değişik haç formlu olup, çeşitli ölçülerde imal edilmiştir. Silifke Müzesi envanterine kayıtlı altı adet haç röliker bulunmaktadır. Bölgenin ve dönemin inanç kültürünü aydınlatan bu haç rölikerler, zor alım (müsadere) ve satın alma yoluyla müzeye kazandırılmışlardır. Bu makalede, müzede sergilenen ve depoda korunan altı adet haç röliker, bilimsel yöntemlerle değerlendirilmiş, ölçüleri alınarak fotoğraflanmıştır. Süslemeler ve süslemede kullanılan teknikler tespit edilmiş, dinsel betimlemeler ve geometrik süslemeler detaylı incelenmiştir. Daha sonra çeşitli müze ve koleksiyonlarda bulunan benzer örnekleri ile karşılaştırılarak tarihlendirme ve değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Röliker, Haç, Hıristiyan, Silifke.

Abstract:

The crossrelics , which contain prominent things for the Christianity, were used on the neck. Those small boxes with the shape of cross were made from different metals as bronze and attached to each other with a small lock and were made in different sizes. Six cross reliquaries are in the inventory of Silifke museum. Those cross reliquaries which illuminate the belief culture of the region and the period have been obtained by confiscation. In this article six cross reliquaries displayed in the museum and kept in the storage have been evaluated scientifically, photographed and measured. Decorations and techniques used in these decorations were determined, religious descriptions and geometric decorations were studied in details. The date and evaluation were made by comparing to similar samples in different museums and collections.

KeyWords: Reliquary, Cross, Christian, Silifke

Günümüzde Mersin iline bağlı bir ilçe olan Silifke, adını verdiği kalenin eteklerinde ve Göksu Nehri'nin iki yakasında geniş bir alanda kuruludur. Şehir, kuruluşundan günümüze kadar birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Üzerinde taşıdığı tarihi eserleriyle misafir ettiği Hellenistik, Roma, Bizans, Müslüman Araplar, Selçuklular, Karamanoğulları ve Osmanlılar gibi uygarlıkların izlerini sürmek mümkündür.

Toros Dağları'nın sınırlarını çizdiği Kilikia Bölgesi'nin en önemli kentlerinden biri sayılan Silifke, ismini Suriye Krallığı'nın kurucusu I. Seleukos Nikator'dan (İ.Ö. 312-281) almıştır (Aydın, 2009:187). İ.Ö. VIII. Yüzyılda Asur Metinlerinde isminin geçmesiyle tarih sahnesinde yer alan şehir, (Ünal-Girginer, 2007:184-205) V. yüzyılda Hıristiyan dünyasının

*Yrd. Doç. Dr., Ordu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü.

önemli ziyaret yerlerinden biri konumuna gelerek günümüze kadar ilgi odağı olmuştur (Aydın, 2009:187).

Zengin bir Arkeolojik ve Etnoğrafik mirasa sahip Silifke'de toplanan eserler, önceleri Cumhuriyet İlkokulu'nun bir bölümünde oluşturulan depoda saklanmış, 1958 yılında başlanan bu uygulamayla aynı zamanda Silifke Müzesi'nin temeli oluşturulmuştur. Silifke-Antalya karayolu üzerinde bulunan günümüzdeki müze 2 Ağustos 1973 yılında ziyarete açılmıştır. Zengin bir koleksiyona sahip olan müzede eserler Kalkolitik Çağ'dan Ortaçağ'a kadar kronolojik sırayla sergilenmektedir (Öztürk 2012: 5). Silifke Müzesi'nde bulunan eserler arasında bulunan, Hıristiyan inancı içerisinde önemli bir yer tutan haç biçimli rölikerler, Bizans döneminden başlayarak Hıristiyan sanatında önemli bir yer edinmiştir.

Hıristiyanlara göre haç, Hz. İsa'nın çarmıha gerilişini, insanlığı sonsuza dek günahlardan arındırmak için çektiği acıları, ölümü ve ölüm şeklini gösteren çok önemli dini bir semboldür. Haç, aynı zamanda iman, insanlığın kurtuluşunu, kul olmayı, zaferi, İsa'nın yaşadıklarından dolayı şahadeti ve geçirdiği trajediyi sembolize etmektedir (Jobes, 1962:386).Rölik; Hıristiyanlıkta Hazreti İsa, Martirolarak adlandırılan din şehitleri ve aziz unvanı verilen hayatlarını dinine adanmış kutsal kişilerden arta kalan eşya parçalarının genel adıdır. Röliker ise Kutsal kişilere ait bu röliklerin içine konması maksadıyla yapılmış çeşitli formlardaki objelere verilen isimdir (Buyruk, 2013: 236-144) Hıristiyanlar, koruyucu özellikleri olduğuna inandıkları röliklerin kullanımına büyük önem vermişlerdir (Koroğlu,2003,ss.16-21). Röliklerin haç biçimli rölikerlerde muhafaza edilmesi son derece özel bir durum arz etmekteydi. Boyunda bir aksesuar vazifesi de gören haç rölikerler, Hıristiyanların dinlerine bağlılıklarının da işaretidir aynı zamanda.

Haç rölikerler çeşitli metallere yapılmıştır. Ekonomik olarak uygunluğundan dolayı en fazla bronz tercih edilmiştir. Bronzdan sonra tercih edilen bir başka metal ise gümüştür. Az da olsa altın haç röliker örneklerine rastlamak mümkündür. Bizans döneminde sevilerek yaygın olarak kullanılan haç rölikerler de haçın çeşitli tipleri kullanıldığı gibi özellikle 9. yy. dan başlayarak lamba, ağaç, kitap gibi doğada var olan ya da rölikerin şekline göre yapılan baş, parmak, el ve ayak biçimindeki tipleri de kullanılmıştır (Aydın, 2006, ss. 127-142)

Haç rölikerlerde görülen çeşitli süsleme örneklerinden birini oluşturan geometrik süslemelerde değişik örnekler yanında haçın çeşitli tipteki süslemelerini görmek mümkündür. Figürlü süslemelerde ise İsa genellikle çarmıha gerili konumunda, Meryem ve azizler de orans vaziyette gösterilmiştir. Günümüze ulaşan yazıtlı haç röliker örnekleri de mevcuttur. Bu örneklerde ki yazıtlar, kutsal kişilerin etrafındaki boşluklarda yer almaktadır. Bunlar da kutsal kitaptan yapılan alıntılar ve adak yazıtları türündedir (Koroğlu 2010, 21-45). Erken dönemden itibaren görülen kazıma tekniğinin yanında kabartma, kalıpla kabartma, niello, yaldız, delik işi, renkli taşlarla süsleme gibi teknikler, haç rölikerlerde görülen süsleme tekniklerini meydana getirmektedir (Buyruk, 2014:127-135).

KATALOG

1. Kat. No. 1: Haç Röliker (Resim:1-2).

Env. No: 2712

Ölçüleri: Uz. 65mm. Gen. 45 mm. Kal. 4 mm

Müze Geliş Şekli: İstirdat yoluyla alım

Müze Geliş Tarihi: 11.01. 1989

Tanıtım: Tek kapak olarak günümüze ulaşan bronz rölikerin üst tarafında kenet yerine bağlı olarak bulunan ve boyuna asılmak için yapılmış olan delikli tek metal parça bulunmaktadır.

Haçın dört kolu çizgisel tek bir silme ile konturlanırken, iç kısımların hepsi çift şekilde silmeli konturlarla bezenmiştir. Haçın uzun kolları stilize mızrak ucu motiflerini andıran üçgenler şeklinde çift çizgilerle çerçevelenerek üst kısımlarına damla motifine benzer bir motif yerleştirilmiştir. Üçgenlerin içerisine ortaları ve sonu baklava dilimi motifi şeklinde sonlanan çift konturlu sarmal motif yerleştirilmiştir. Haçın kısa kollarındaki motifler birer damla ile sonlanan kalp şeklinde işlenmiştir. Kazıma tekniği ile yapılan bu süsleme haçın dört kolunda da tekrarlanmıştır. Yunan haçı formundaki haç rölikerin merkezinde ve dört kolunda toplam beş dairesel çukur bulunmaktadır. Damla motiflerinin merkezini oluşturan bu dairelere muhtemelen renkli cam veya değerli taşlardan yapılmış boncuklar yerleştirilmiş olmalıydı.

2. Kat. No. 2: Haç Röliker (Resim:3-4).

Env. No: 590

Ölçüleri: Uz. 65mm. Gen. 43 mm. kal. 4 mm

Müze Geliş Şekli: Satın alma

Müze Geliş Tarihi: 01.02. 1968

Tanıtım: Bronz rölikerin kapaklarından biri günümüze ulaşmıştır. Haçın üst ve alt kısmında rölikerin diğer parçasıyla birleşmeye yarayan kenete geçen kancası mevcuttur. Malta haçı formundaki rölikerin elimizdeki kapağı üzerinde kazıma tekniği ile yapılmış aynı tipte bir haç motifini taşımaktadır. Haç motifinin ve rölikerin merkezine iç içe geçmiş çift hatlı daire ortasına bir haç motifi yerleştirilmiştir. Röliker üzerinde bulunan haç motifi dört kolda da çift konturla çevrelenerek, haçın kolları balık kuyruğu şeklinde sonlandırılmıştır. Haçın kollarını oluşturan kısımlarda da çizgilerle balıksırtı motifini taşımaktadır.

3. Kat. No. 3: Haç Röliker (Resim:5-6).

Env. No: 1447

Ölçüleri: Uz. 71.5mm. Gen. 51.5 mm. Kal. 4 mm

Müze Geliş Şekli: Müsadere yoluyla müzeye teslim

Müze Geliş Tarihi: 09.03. 1973

Tanıtım: Bronzdan yapılmış haç röliker, sadece bir kapağı ile günümüze ulaşmıştır. Haçın üst tarafındaki kenetleri kırık, alt taraf ise sağlam durumdadır. Haçın merkezinde ayakta bir figür görülmektedir. Figürün baş tarafında, haçın üst kolunda bir satırlık bir yazıtta "MHP□Y" okunmaktadır. Bu yazıdan figürün Aziz Georges olduğu anlaşılmaktadır. Haçın merkezine yerleştirilen Aziz Georges orans vaziyette verilmiştir. Kazıma tekniği ile işlenen figürün başı halelidir. Aziz Georges'un üzerinde uzun bir giysi bulunmaktadır. Giysi üzerinde karın bölgesine denk gelen yere bir haç motifini taşımaktadır. Giysin alt kısmı konturlarla bölümlere ayrılmış ve her bölüm üzerine S motiflerine benzer süslemeler işlenmiştir.

4. Kat. No. 4: Haç Röliker (Resim:7-8).

Env. No: 158

Ölçüleri: Uz. 68 mm. Gen. 58.5 mm. Kal. 3.5 mm

Müze Geliş Şekli: Müsadere yoluyla müzeye teslim

Müze Geliş Tarihi: 28.06. 1965

Tanıtım: Bronz rölikerin kanatlarından teki günümüze ulaşmıştır. Haç rölikerin üst ve alt kısmında diğer parçasıyla birleşmeye yarayan kenetlerinden üst kısımda bulunan sadece bir parçası mevcuttur. Günümüze ulaşan yüzünde orans vaziyette Meryem betimlemesi görülmektedir. Haç kollarının uçlarında madalyonlar içerisinde portreler görülmektedir. Bunlar, dört baş melek ya da dört İncil yazarı olmalıdır. Haçın dört kolu da bir konturla sınırlandırılmıştır. Ele geçen parça kötü durumda olduğundan figür ve detaylar tam anlamıyla tespit edilememektedir.

5. Kat. No. 5: Haç Röliker (Resim:9-10).

Env. No: 2009-31

Ölçüleri: Uz. 62 mm. Gen. 44 mm. Kal. 3 mm

Müze Geliş Şekli: Satın alma

Müze Geliş Tarihi: 15.12. 2009

Tanıtım: Bronz rölikerin kanatlarından teki günümüze ulaşmıştır. Haç rölikerin üst ve alt kısmında diğer parçasıyla birleşmeye yarayan kenetler sağlam durumdadır. Haçın merkezinde Meryem tasviri yer almaktadır. Ayakta duran Meryem tasvirinin üzerinde dökümlü uzun bir manto bulunmaktadır. Haç kollarının uçlarında madalyonlar içerisinde portreler görülmektedir. Kucaklarında kutsal kitapla tasvir edilen bu yüzler, dört İncil yazarına veya Aziz olmalıdır. Ele geçen parça iyi durumda olmadığından figür ve detaylar tam anlamıyla anlaşılabilir değildir. Madalyonlar içerisinde herhangi bir yazıtın varlığı tespit edilememiştir.

6. Kat. No. 6: Haç Röliker (Resim:11-12).

Env. No: 2010-74

Ölçüleri: Uz. 52 mm. Gen. 38 mm. Kal. 3 mm

Müze Geliş Şekli: Satın alma

Müze Geliş Tarihi: 16.08. 2010

Tanıtım: Bronz rölikerin kapaklarından biri günümüze ulaşmıştır. Haçın üst ve alt kısmında rölikerin diğer parçasıyla birleşmeye yarayan kenete geçen kancaları mevcuttur. Haçın merkezinde Aziz Demetrius yer almaktadır. Genç yaşında asker olmak isteyen ve kısa sürede komutanlık makamına ulaşan Demetrius, zırh içerisinde, ayakta cepheden betimlenmiştir. Başında kask bulunan Demetrius, sağ eliyle uzun bir mızrak taşırken, sol eliyle de belindeki kılıcı kavramaktadır. Haçın, üst ve kısa kollarında madalyonlar içerisinde üç portre yer almaktadır. Bunlarda birer aziz olmalıdır. Madalyon içindeki figürler oldukça aşındığından tam olarak okunamamaktadır. Muhtemelen bunlarda genel kompozisyona uygun olarak kılıç veya mızrak aşıyor olmalıdırlar.

KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME

Silifke Müzesi'nde 2014 yılı içerisinde yaptığımız çalışmada altı adet haç röliker tespit edilmiştir. Rölikerler, 1965-2010 yılları aralığında Silifke ve civarından satın alma, istirdat ve müsadere yoluyla elde edilmiştir. Silifke ve civarından elde edilmelerine rağmen satın alınan ve müsadere edilen kişilerin verdikleri bilgiler sağlıklı olmadığından buluntu yerleri tam olarak tespit edilememiştir. Altı adet rölikerden, bir adeti (1 Nölürölikerler), istirdat (hukuki yoldan

geri alma) yoluyla, iki adeti (3, 4 Nölürölikerler), müsadere (kanunsuz bulundurulanan eşya veya mala el koyma) yoluyla, üç adeti de (2, 5, 6 Nölürölikerler), satın alma yoluyla müzeye kazandırılmıştır.

Silifke Müzesi'ndeki çalışmamız kapsamında incelenen haç rölikerlerin altı âdetinin tamamının bronz olduğu tespit edilmiştir. Yine rölikerlerin tamamı tek kapak şeklinde bulunmaktadır. Bütün bir röliker örneği yoktur. Rölikerlerden dört âdeti figürlü süslemeye sahipken (3, 4, 5, 6 Nölürölikerler), iki adeti ise geometrik süslemelidir (1, 2, Nölürölikerler).

Müze envanterinde kayıtlı bulunan (1,2,3Nölürölikerler) haç rölikerlerdeki süslemeler kazıma tekniği ile yapılmıştır. Bunlardan, (1, 2 Nölürölikerler), geometrik motifli iken, 3 Nölüröliker, figürlüdür. Diğer üç röliker (4,5,6Nölürölikerler), kabartma tekniği ile yapılmış figürlü rölikerlerdir. Sadece bir kapağı elimizde olan 3 Nolu haç biçimli röliker. üzerinde kazıma tekniği ile yapılmış orans duruştaki aziz figürüyle (Aziz Georges), X-XI. yy. aralığını göstermektedir(Pitarakis, 2006: 160).

Rölikerin benzer örneklerini Yumuktepe (Köroğlu, 2002:515-535-2004: 103-132-2009: 515-528-2010: 21-45 vd.), Demre Aziz Nikolas kazısı buluntuları (Ötüken, 1998: 541-566-2000:345-358-2006:157-174) ve Giresun Müzesi (Buyruk, 2013: 236-144) ve Adana Arkeoloji Müzesi (Buyruk, 2014:127-135)envanterine kayıtlı haç biçimli rölikerlerde görmek mümkündür.

Tek kapak olarak günümüze ulaşmış olan (1, 2 Nolu) haç biçimli rölikerler, mevcut kapaktaki geometrik süslemeleriyle Yumuktepe (Köroğlu, 2002:515-535-2004: 103-132-2009: 515-528-2010: 21-45 vd.) kazılarında ele geçen ve Adana Arkeoloji Müzesi'nde (Buyruk, 2014:127-135) bulunan benzer süsleme tipindeki haç biçimli rölikerlerle uyum içindedir. Süsleme ve genel özellikleri bakımından rölikerlerin X-XII. yy. aralığına tarihlenmesi olasıdır.

Tek kapak şeklinde günümüze ulaşan haç biçimli rölikerlerden (4, 5, Nölüröliker), Meryem ve madalyonlar içerisinde aziz veya İncil yazarları kabartma olarak işlenmiştir. Elimizdeki mevcut parça rölikerin arka kapağı olmalıdır. Bütün olarak ele geçen röliker örneklerde ön yüzde genellikle çarımha gerili İsa figürü görülmektedir (Pitarakis, 2006: 160). Mersin Yumuktepe (Köroğlu,2004:103-132-Köroğlu,2002: 515-535-Köroğlu,2009: 515-528), Amorium (Lightfoot- Koçyiğit-Yaman,2006:271-294)kazılarında ele geçen ve Giresun Müzesi'nde (Buyruk, 2013: 236-144) bulunan kabartma figürlü röliker örnekleri incelendiğinde, müzedeki (4, 5, Nölüröliker), kabartma figürlü rölikerlerinIX.XI. yy. aralığına tarihlenebileceğini göstermektedir.

Müzede bulunan diğer bir örnek kabartma tekniği ile yapılmış Aziz Demetrios figürlü röliker kapağıdır (6 Nölüröliker). Bu örnek aynı zamanda konu bakımından da tek örnektir. Çoğunlukla dini konuların ilendiği rölikerlerde bu kez karşımıza askeri giysiler içerisinde bir aziz çıkmaktadır. Rölikeri, Sadberk Hanım Müzesi'nde sergilenen (Pitarakis, 2006: 242), benzerinden yola çıkarak XI-XII. yy. aralığına tarihlemek olasıdır.

Silifke Müzesinde bulunan haç rölikerlerin Mersin Yumuktepe buluntularıyla yakın benzerlik göstermiş olmaları, her iki yerleşiminde aynı bölgede ve yakın mesafede bulunmaları ile bağlantılı olmalıdır. Türkiye'nin çeşitli müzelerinde sergide veya depolarda Silifke Müzesi'nde bulunan örnekleri yanında çeşitli tip ve özellikte haç rölikerlere de rastlamak mümkündür.

KAYNAKÇA

- AYDIN, Ayşe (2006). "Kahramanmaraş, Malatya ve Taşucu Amfora Müzesindeki Rölikerler" *AST*, 24, C.I, Çanakkale, ss. 127-142.
- AYDIN, Ayşe (2009) *Mersin Ören Yerleri Kaleleri Müzeleri*, İstanbul.
- BUYRUK, Hasan (2013) "Giresun Müzesinde Bulunan Rölikerler" *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 7, S. 29,ss. 136-144.
- BUYRUK, Hasan (2014) "Adana Arkeoloji Müzesi'ndeki Haç Rölikerler" *Arkeoloji ve Sanat*, 145, Ocak -Nisan 2014, ss. 127-135.
- JOBES, Gertrude (1962) "Cross" *Dictionary of Mythology, Folklore and Symbol, V.I*, Nev York

- Koroğlu, Gülgün (2002). "Yumuktepe Höyüğü Kazısından Küçük Buluntular" *VI Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu*, (Ed. M. Denktaş-Y. Özbek-A. Sağiroğlu Arslan), Kayseri, ss. 515-535.
- KÖROĞLU, Gülgün (2003) "Bizans Uygarlığında muskalar" *Büyü ve Sanat*, S.29, Bahar 2003, 16-21.
- KÖROĞLU, Gülgün (2004). "Yumuktepe in theMiddleAges", Mersin-Yumuktepe: A Reappraisal, Ed. I. Caneva-V.Sevin, *Dipartimentodi Beni CulturaliUniversitàdegliStudi*, Lecce, ss.103-132.
- KÖROĞLU, Gülgün (2009). Mersin YumuktepeHöyüğü'nde 2005 yılı Ortaçağ Kazı Çalışmaları" *X. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı Sonuçları ve Sanat Tarihi Sempozyumu*, Prof.Dr. H. ÖrcünBarışta'ya Armağan, Ankara, ss.515-528
- KÖROĞLU, Gülgün (2010). "Yumuktepe Kazılarında Ortaçağ Takıları" *ArkeoldeaVIII*, Bursa, ss. 21-45.
- LİGHTFOOT, Chris – Koçyiğit, Oğuz – Yaman, Hüseyin (2006). "Amorium Kazısı 2005", *KST*, 28, C.I, Çanakkale, ss.271-294.
- ÖTÜKEN, Yıldız (1998). "1996 Yılı Demre Aziz Nikolas Kilisesi Kazısı" (Maden Buluntular Meryem Acara),*KST*, XIX, C.II, Ankara, ss. 541-566
- ÖTÜKEN, Yıldız (2000). "1996 Yılı Demre-Myra Aziz Nikolas Kilisesi Kazısı" (*Seramik ve Maden Buluntular Meryem Acara*),*KST*,22, C.II, İzmir, ss.345-358
- ÖTÜKEN, Yıldız (2006). "2005 Yılı Aziz Nikolas Kilisesi Kazısı", (Madenler Vera Bulgurlu), *KST*, 28, C.II, Çanakkale, ss.157-174.
- ÖZTÜRK,İlhame (2012) "Silifke Müzesi" *Meydancık Kalesi Hayat Buluyor Projesi Dergisi*, 5
- PITARAKIS,Brigitte (2006) *LesCroix-ReliquairesPectoralesByzantines en Bronze*, Paris.
- ÜNAL, Ahmet. – Girginer, Serdar (2007) *Kilikya-Çukurova, İlk Çağlardan Osmanlılar Dönemi'ne Kadar Kilikya'da Tarihi Coğrafya, Tarih ve Arkeoloji*, İstanbul.

TEŞEKKÜR

Silifke Müzesinde çalışmamıza izin veren ve her türlü kolaylığı sağlayan müze müdürü İlhameÖZTÜRK'e, seksiyonsorumlusuz uzman Özgür TOPBAŞ'a teşekkür ederim.

RESİMLER

Resim 1-2: 1.No'lu Haç Röliker Ön ve Arka Yüz

Resim 3-4: 2. Nolu Haç Röliker Ön ve Arka Yüz

Resim 5-6: 3. Nolu Haç Röliker Ön ve Arka Yüz

Resim 7-8: 4. Nolu Haç Röliker Ön ve Arka Yüz

Resim 9-10: 5. Nolu Haç Röliker Ön ve Arka Yüz

Resim 11-12: 6. Nolu Haç Röliker Ön ve Arka Yüz